

1. Baron-Cohen S. *Synaesthesia: Classic and Contemporary Readings* / S. Baron-Cohen, J. Harrison. – Oxford : Blackwell Publishers, 1997.
2. Robertson L. *Synesthesia: Perspectives from Cognitive Neuroscience* / L. Robertson, N. Sagiv. – Oxford : Oxford University Press, 2005.

Федун Татьяна. Исследование звукового символизма (за критериями эксперимента Кента–Розанова). В статье рассмотрена проблема субъективно-объективного характера феномена возникновения слов, подтверждающих связь: денотат – сигнификат – звуковая форма слова. Систематизированы основные категории ассоциаций на основании имплицитной и эксплицитной связи соответственно механизму возникновения звуко-символизма. На основании результатов психологических и филологических теорий установлена связь между семантикой и фонетикой знака языка. Доказана универсальность явления фоносемантизма. Научно обосновано и описано методика формирования ассоциаций на гласные звуки украинского языка. Представлены результаты анализа данных опросника ассоциативного эксперимента, проведенного в рамках психолингвистического исследования на базе одного из спецподразделений. Предложены возможные сферы использования полученных результатов, отражающих психолингвистический подход.

Ключевые слова: звуко-символизм, фоносемантика, звукобуква, ассоциативный эксперимент, синестезическая теория.

Fedun Tetiana. Research of voice symbolism (cordant to the Kent–Rozanov experiment). The problem of objectively-subjective character of the phenomenon of sounds origin, confirming connection: denotatum – significant – sound form) is considered in the article. The basic categories of associations are systematized accordant to the implicit and explicit connection corresponding to mechanism of sound symbolism origin. Connection between semantics and phonetics of sign of language is set due to results of psychological and philological theories. Universality of the phenomenon of phonosematism is well-proven. Forming methodology of association on the vowels of Ukrainian is scientifically reasonable and described. The results of analysis of associative experiment data questionnaire conducted within the framework of psycholinguistic research on the base of one of the special divisions are presented. Author offers the possible spheres of drawing on received results reflecting psycholinguistic.

Keywords: sound symbolism phonosematism, lettersound, associative experiment, synaesthetical theory.

Стаття надійшла до редколегії
22.07.2014 р.

УДК 81'367-112

Андрій Шиць

Типологія й ранжування основних синтаксичних одиниць в історії лінгвістичної науки

У статті зосереджено увагу на двох синтаксичних одиницях-конструкціях – реченні та словосполученні, а також слові як компонентів, що структурує речення чи словосполучення; зацентровано на їхньому різноаспектному трактуванні, пов'язаному з наявністю відмінних кваліфікаційних принципів аналізу. Наголошено на ієрархічних стосунках аналізованих синтаксичних одиниць, зокрема виділено речення як центральну предикативну багатовимірну одиницю мовлення й засіб реалізації двох найважливіших функцій мови – комунікативної та когнітивної. Друге місце надано мінімальним синтаксичним одиницям, що перебувають у певних формально-синтаксичних зв'язках і семантико-синтаксичних відношеннях між собою, структурують елементарні та неелементарні речення, а також можуть функціонувати в межах словосполучень. Статус абсолютної периферії отримало словосполучення, яке, слугуючи лише засобом називання, самостійно не виконує комунікативної функції, позбавлене ознаки предикативності, входить до складу тільки неелементарних конструкцій, а отже позначене вторинністю.

Ключові слова: речення, словосполучення, член речення, синтаксема, мінімальна синтаксична одиниця.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний етап розвитку лінгвістики позначений посиленою увагою до багатоаспектного вивчення низки актуальних і водночас суперечливих проблем синтаксису, зокрема комплексного студіювання синтаксичних одиниць та категорій, зорієнтованого на їхні функційні й комунікативно-прагматичні параметри. Як слушно зазначає О. В. Бондарко, «на певному етапі розвитку лінгвістичних досліджень виникає потреба (додатково до рівневого) в іншому підході – функційному, що інтегрує різнорівневі мовні засоби – морфологічні, синтаксичні, словотвірні, лексичні – на базі подібності їхніх функцій. Предметом аналізу виступають єдності, які мають функційну основу» [2, с. 90]. Запропоновані російським мовознавцем концепти, що лягли в основу вирізнення функційно-семантичних полів, а отже становлять основу інтеграційної граматики, безперечно, перспективні, проте, на нашу думку, більшу пояснювальну силу має українська інтерпретація граматики, якій надають статусу «диференційованої», чи «роздільної». За слушними спостереженнями Н. М. Костусяк, «сучасна “диференційована” граMATика української мови відрізняється від граматичних концепцій інтеграційного характеру не лише її поділом на функційну морфологію, функційний синтаксис та функційний словотвір із властивими їм одиницями, а й наявністю категорійного підходу, який визначає сукупність граматичних категорій, притаманних українській мові» [10, с. 30]. Такі теоретичні положення спрямовані на комплексний опис усіх мовних явищ, зокрема й синтаксичних. До важливих аспектів дослідження синтаксису належить вирізнення, ранжування й докладний опис основних синтаксичних одиниць. Попри значне зацікавлення розглядане питання на сьогодні ще остаточно не розв'язане, що й визначає **актуальність** означеної проблеми.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Спільність більшості лінгвістичних концепцій полягає у вирізненні трьох синтаксичних одиниць – речення, словосполучення та слова (за термінологією І. Р. Вихованця [5, с. 6–10], О. Г. Межова [12], мінімальної синтаксичної одиниці) як компонента, що структурує речення чи словосполучення. У мовознавстві дослідження основних синтаксичних одиниць пов'язують із роботами Л. Теньєра, Ф. Данеша, В. Матезіуса, В. В. Виногорова, Н. М. Арват, Н. Д. Арутюнової, О. В. Бондарка, Г. О. Золотової, В. Г. Гака. Помітне зростання уваги до загально-теоретичних питань синтаксису, зокрема і його одиниць, наявне в студіях таких вітчизняних дослідників, як О. С. Мельничук, І. Р. Вихованець, К. Ф. Шульжук, А. П. Загнітко, Н. В. Гуйванюк, М. В. Мірченко, О. Г. Межов та ін. Попри те, що в історії лінгвістичної думки речення, словосполучення та їхні компоненти (члени речення чи словосполучення, синтаксеми) неодноразово ставали об'єктом наукових зацікавлень, вони отримували різне трактування, оскільки спиралися передусім на різні кваліфікаційні принципи аналізу. Наведені аргументи засвідчують **актуальність** обраної теми.

Мета статті полягає в системному описі різних напрямів дослідження основних синтаксичних одиниць. Для досягнення поставленої мети ставимо перед собою такі **завдання**: 1) розглянути класифікаційні параметри речення, схарактеризовані в роботах дослідників різних лінгвістичних напрямів; 2) окреслити діапазон визначальних ознак словосполучення та з'ясувати його місце в системі синтаксичних одиниць; 3) схарактеризувати диференційні ознаки, різнорівневий вияв і статус мінімальних синтаксичних одиниць.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. З-поміж трьох традиційно виділюваних синтаксичних одиниць статус ієрархічної вершинності належить реченню, «що протиставляється в синтаксичній системі мінімальній синтаксичній одиниці і словосполученню за формою і функціями, являючи собою граматично організоване поєднання слів (або слово) та маючи певну смислову й інтонаційну завершеність. Функціонуючи в мовленні як мінімальна одиниця спілкування, воно є водночас одиницею формування й вираження думки» [5, с. 8–9]. У мовознавстві відомі кілька концепцій, пов'язаних із витлумаченням реченневих побудов, які намагалися проаналізувати в логіко-граматичному аспекті, беручи за основу універсальні категорії логіки й зіставляючи структурну схему речення зі структурою судження. У такому разі зусилля лінгвістів були спрямовані на вияв функційної співвідносності компонентів речення з логічним суб'єктом (*S*) і логічним предикатом (*P*). Актуальні в цьому аспекті міркування Ф. І. Буслаєва: «У логічному аспекті другорядні члени разом із головними становлять *логічний підмет* і *логічний присудок*. <...> Щодо граматичного розбору, то в ньому чітко розмежовуємо члени другорядні та члени головні» [3, с. 259]. Логіко-граматичний аспект превалує в студіях Н. Д. Арутюнової, В. Г. Колшанського та ін. Зокрема,

оперуючи поняттями суб'єкт і предикат, Н. Д. Арутюнова констатує: «Суб'єкт належить світу, а предикат – мисленню про світ» [1, с. 378].

Ототожнення речення з психологічним судженням становить основу міркувань представників психологічного напрямку. Один із прибічників такої теорії О. О. Потебня вважав, що всі одиниці мови виконують роль засобів маркування мисленнєвої діяльності. Дослідник акцентував увагу передусім на двох одиницях думки, які перебувають у безпосередньому зв'язку, – пояснюваного, тобто психологічного суб'єкта, що корелює з підметом, і пояснювального – психологічного предиката, співвідносного з присудком [15, с. 81]. У концепції лінгвіста речення становить своєрідну граматичну побудову, реалізовану за допомогою граматичних форм, які «з моменту появи й усі наступні періоди мови є значеннями, а не звуком» [15, с. 61]. У такий спосіб О. О. Потебня зацентрував на важливості частиномовних класів слів, що маркують члени речення. Із цього приводу вчений констатує: «Якщо їх немає, то немає і нашого речення» [15, с. 71]. Психолого-граматичний підхід засвідчений у вченні О. О. Шахматова, який, зосереджуючи увагу на психологічній комунікації, вирізняє психологічні поняття *суб'єкт*, *предикат*, *об'єкт*, що корелюють із граматичними *підмет*, *присудок*, *додаток* [19, с. 4].

Домінування формально-синтаксичних ознак, зокрема потрактування граматичної форми як єдино важливої для синтаксису й певне ігнорування значеннєвими параметрами засвідчене в лінгвістичних студіях О. М. Пешковського, П. Ф. Фортунатова, І. Б. Долиніної та ін. Звичайно, зорієнтованість на суто структурні ознаки речення, зокрема «закономірності синтаксичних зв'язків і лінійних стосунків між словами, тенденції формального вияву компонентів реченнєвої структури» [8, с. 106], не претендує на вичерпність, оскільки не дає змоги докладно схарактеризувати функційно багатопланову організацію речення.

Виразним акцентом на структурних схемах синтаксичних одиниць вирізняється традиційний описовий синтаксис української мови. Попри те, що в інтерпретації прихильників указанного напрямку мовні знаки схарактеризовано з огляду на їхні формальні та змістові параметри, не завжди ці ознаки були застосовані рівномірно: в одних випадках за розрізнявальний параметр править формальний принцип, а в інших – семантичний. Такий однобічний підхід не відбиває об'єктивної природи синтаксичних одиниць, оскільки передбачає вивчення їх у певній ізольованості, не зважає на функціонування відповідних форм у синтаксичних конструкціях і текстах, тобто реалізації в мовленні, а отже не сприяє розв'язанню проблеми. Крім того, за слушними спостереженнями О. Г. Межова, «прямолінійної відповідності між планом вираження (формою) і планом змісту на реченнєвій площині немає, оскільки мінімальна одиниця в синтаксичних умовах реченнєвої структури втрачає однозначність і відзначається, звичайно, поліфункціональністю. Це привело до того, що відношення між синтаксисом і семантикою, проблема семантичного в синтаксисі виявилася одним із найскладніших питань мовознавства» [12, с. 20].

У сучасній лінгвістичній науці превалює думка, що об'єктивно повний і викінчений аналіз реченнєвих побудов пов'язаний із їхнім різноаспектним тлумаченням. Як зазначає Н. А. Слюсарєва, «правильніше говорити про багатоаспектний підхід до синтаксису і про вияв різних його властивостей, відбитих у тотожних конструкціях» [16, с. 77]. Але незважаючи на дотримання таких кваліфікаційних принципів, у мовознавстві ще й досі немає єдності в теоретичному обґрунтуванні розглянутих синтаксичних одиниць. Наводячи їхню дефініцію, учені керуються різними чинниками, що й зумовлює появу неоднакових думок і синтаксичних теорій. Зокрема, на думку відомого представника трансформаційно-генеративної граматики Н. Хомського, речення становить складну взаємодію двох протиставлених структур – глибинної, що відбиває абстрактні змістові ознаки цих одиниць, слугує своєрідною універсальною базою їхнього формування, та поверхневої, яка відповідно до правил трансформації передбачає формальне вираження реченнєвих побудов, представлене у вигляді певної послідовності слів. У такий спосіб люди відповідно до національних особливостей мови можуть утворювати необмежену кількість речень [18, с. 39–43].

У теоретичній концепції Н. А. Слюсарєвої вирізняє актуальний, структурний, логічний і аналоговий аспекти синтаксису, що сукупно репрезентують функційний синтаксис, тобто синтаксис, який у широкому розумінні віддзеркалює комунікативні можливості мови [16, с. 84]. Актуальний аспект, що відбиває комунікативний намір мовця і спрямований на сприйняття повідомлюваного, ґрунтується на темо-ремних відношеннях; структурний репрезентує внутрішні закономірності

організації зв'язного мовлення в певній мові; логічний пов'язаний із закономірностями побудови в мові відображених свідомістю відношень між предметами та їхніми властивостями і якостями; аналоговий дає змогу визначити одиниці синтаксичних структур як аналоги одиниць відображеної мовою дійсності [16, с. 57–84].

На думку Ф. Данеша, студіювання синтаксичних одиниць ґрунтується на трьох аспектах – структурному, семантичному, комунікативному [20]. Певною мірою близькі міркування висловлює А. П. Загнітко, який також наголошує на трьох аспектах реченнєвого синтаксису – структурному, семантичному, прагматичному. «Структурний аспект співвідноситься з формою речення, закономірностями його побудови, особливостями синтаксичних зв'язків реченнєвих компонентів. Семантичний аспект речення відображає глибину його змісту, можливості варіювання його елементів щодо уміщеного в них змісті. Прагматичний аспект співвідноситься з комунікативною настановою речення» [8, с. 107].

Своєрідні й оригінальні теоретичні ідеї запропонував І. Р. Вихованець. Переосмислення усталених дефініцій та класифікаційних схем дало змогу дослідникові відмежуватися від традиційного опису реченнєвих побудов і запропонувати власну тривимірну концепцію, зіперту на формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти [5, с. 54–61]. Теорія вченого продовжена в лінгвістичних студіях К. Ф. Шульжука, К. Г. Городенської, М. В. Мірченка, Н. М. Костусяк, Р. О. Христіанінової та ін.

На думку О. Г. Межова, «у реченні як найвищій в ієрархії мовних синтаксичних одиниць конструкції перетинаються і взаємодіють різні його ознаки, насамперед формальні та семантичні. Тут функціонують одиниці нижчого порядку, відображено поняттєво-категорійний потенціал, передбачуваний мисленнєво-мовленнєвою діяльністю людини, переплетено логіку мисленнєвих процесів і формальний та змістовий аспекти реченнєвої структури. Саме в реченні динамічно виявляються категорії мови, які взаємодіють між собою» [12, с. 20–21]. Крім зазначених параметрів, найважливіші характеристики речення детермінує категорія предикативності, що лежить в основі розмежування реченнєвих побудов та інших синтаксичних одиниць, позбавлених цієї категорійної ознаки. Під час аналізу базових категорій речення поряд із предикативністю дослідники залучають також такі поняття, як предикація і предикатність. У лінгвістиці літературі натрапляємо на різні інтерпретації цих одиниць. За спостереженнями І. Р. Вихованця, вони неоднорідні за своєю природою і стосуються різних внутрішньоаспектних відмінностей [6, с. 31]. Для уникнення невинуватої термінологічної багатозначності мовознавець пропонує на позначення поширеної в низці сучасних граматичних студій комунікативної категорії предикативності, що відбиває стосунок змісту речення до дійсності й охоплює категорії часу, модальності, синтаксичної особи, а також, на думку дослідника, ще й категорію актуального членування, використати термін *надкатегорія реченнєвої актуалізації*. Термін *предикативність* І. Р. Вихованець потрактує як категорію формально-орієнтованого плану, що віддзеркалює взаємозв'язок між двома складниками, які однаковою мірою передбачають один одного, – підметом і присудком чи виражена нерозчлено одним компонентом – головним членом односкладного речення. Предикацію дослідник дефінує як «семантико-синтаксичну категорію речення, що стосується суб'єктно-предикатних відношень в їх абстрагованому від комунікативних категорій модальності, часу, особи й актуального членування речення вияві» [6, с. 29]. У теоретичній концепції І. Р. Вихованця предикатність – семантико-синтаксична категорія (надкатегорія [7]) речення, властивість предикатного елемента передавати сукупність значень власне-ознаки і в типових виявах функціонувати в ролі центрального компонента семантико-синтаксичної структури речення [6, с. 30]. Близькими вважаємо висловлені з цього приводу міркування М. В. Мірченка. На його думку, «предикатність – це семантична сутність, запрограмована системними відношеннями у міжкомпонентній структурі речення. Це семантико-синтаксична надкатегорія, узагальнене абстрактне поняттєве явище віртуального реченнєвого рівня» [13, с. 113]. Предикатність як семантичну ознаку мовного вираження, граматичне втілення предикації розглядає А. П. Загнітко [9, с. 283, 545]. Розмежовуючи поняття предикатності та предикативності, М. І. Лещенко постулює, що «віртуальному реченню властива предикатність, а актуальному – предикативність. Предикатність речення полягає в його організації навколо предиката і в його суб'єктно-предикатному членуванні, а предикативність – у стосунку змісту речення до дійсності» [11, с. 31].

Отже, вирізнення аналізованих категорійних одиниць увиразнює доцільність тривірневої інтерпретації простого речення – формально-синтаксичної, ядро якої становить категорія предикатив-

ності, семантико-синтаксичної, пов'язаної з предикатністю, і комунікативної, що опирається на надкатегорію реченнєвої актуалізації.

Крім речення, синтаксичною одиницею-конструкцією вважають і словосполучення. У триаді синтаксичних одиниць йому надають різного статусу. Розглядаючи словосполучення в безпосередньому зв'язку із судженням, зокрема потрактовуючи його як цілісне чи частину судження, П. Ф. Фортунатов ототожнював цю синтаксичну одиницю з реченням. Дослідник наголошував: «Серед граматичних словосполучень, що функціонують у повних реченнях у мовленні, доміантними в російській мові виступають саме ті, котрі ми можемо назвати граматичними реченнями, оскільки до них входять як складники граматичний підмет і граматичний присудок» [17, с. 454]. Послідовником міркувань П. Ф. Фортунатова був О. М. Пешковський. Уважаючи основним об'єктом синтаксису словосполучення, дослідник насправді описував будову й функціонування не словосполучень, а речень. На його думку, «словосполучення – два чи більше слів, об'єднаних у мовленні і в мисленні» [14, с. 35].

Інші міркування щодо статусу словосполучення висловив В. В. Виноградов. Проаналізувавши концепції своїх попередників й узявши за основу функційний підхід, дослідник чітко розмежовує словосполучення та речення й зазначає, що речення – одиниця комунікативна, а словосполучення – номінативна. Учений наголошує: «Словосполучення і речення – поняття різних семантичних і стилістичних площин. Вони відповідають різним формам мислення. Речення зовсім не різновид словосполучення, оскільки існують слова-речення. Словосполучення не має граматичних ознак, які б указували на завершеність повідомлення. Словосполучення тільки в складі речення й через речення входить в систему засобів повідомлення, але воно так само, як слово, належить до засобів позначення і є будівельним матеріалом в процесі мовного спілкування» [4, с. 38]. Отже, словосполучення становить синтаксичну єдність, вичленовану з речення. Ідею В. В. Виноградова в україністиці певною мірою підтримав І. Р. Вихованець: «Словосполучення формується в реченні в ролі складника останнього, а отже, воно підпорядковується реченню» [5, с. 181]. Згідно з концепцією І. Р. Вихованця, словосполучення з-поміж трьох синтаксичних одиниць посідає найпериферійніше місце [5, с. 8]. Оригінальність і цілісність теорії українського мовознавця потверджують його міркування про те, що функціонування словосполучення пов'язане тільки з ускладненим різновидом простого речення. Учений постулює: «Якщо речення являє собою елементарну семантико-синтаксичну структуру, тобто складається з одного предиката (у позиції присудка у двоскладному реченні або в позиції співвідносного з присудком головного члена) і зумовлених його семантико-синтаксичною валентністю іменникових членів речення, то в такій реченнєвій побудові не функціонують словосполучення. Словосполучення формуються внаслідок різного роду ускладнення вихідної (семантично елементарної) структури речення» [5, с. 187].

Відмінності між двома одиницями-конструкціями (реченням і словосполученням) можна простежити насамперед з огляду на ознаки предикативності/непредикативності, виконання/невиконання комунікативної функції, а також деякою мірою в граматичному (структурному) аспекті, що належить до важливих, хоч і не загальнообов'язкових параметрів аналізованих мовних одиниць. Відповідно до першої ознаки тільки речення виражає передаваний мовцем стосунок змісту речення до дійсності, репрезентує модально-часові характеристики й, відповідно, функціонує як предикативна одиниця, оскільки в її основі перебуває предикативний (двобічний) зв'язок із формою взаємозалежної координації між підметом та присудком. На відміну від речення, у словосполученні домінує однібічна залежність (підрядний зв'язок) або відсутність залежності (сурядний зв'язок). Крім того, за опису й регламентації синтаксичних одиниць-конструкцій досить показовий комунікативний акцент, зважаючи на який вирізняють речення, що має виразне комунікативне спрямування, і словосполучення та слово, які «не є комунікативними одиницями, одиницями спілкування і входять до акту комунікації тільки через речення» [5, с. 181]. Акцентування на структурних параметрах уможливило вирізнення, з одного боку, мінімально однокомпонентних речень, наприклад: *Світало...* (Ю. Мушкетик); *Будень* (Л. Костенко), що, звичайно, не належать до ядра реченнєвих побудов, а з іншого – мінімально двокомпонентних словосполучень, які відбивають їхню типовість, наприклад: *освічена людина, цікаво розповідати, мати й батько*.

Концепція, пов'язана з витлумаченням словосполучення як синтаксичної єдності, що існує тільки в реченні й формується в ньому, відбита в більшості сучасних лінгвістичних студій, зокрема

М. М. Прокоповича, Н. Ю. Шведової та ін. Послідовне опертя на характер синтаксичного зв'язку слугує основою для виділення підрядних і сурядних словосполучень (див. роботи В. П. Сухотіна, О. С. Мельничука, В. Г. Гака, І. Р. Вихованця), з одного боку, чи лише підрядних (див. студії Г. М. Удовиченка, Н. С. Валгіної, А. П. Загнітка та ін.) – з іншого. Водночас у прибічників обох поглядів і досі немає єдності в теоретичному обґрунтуванні підрядних словосполучень. Зокрема, у сучасній науці відоме широке й дещо вужче визначення цих мовних одиниць. У першому випадку в межах підрядних розглядають не тільки сполуки, компоненти яких перебувають у суто підрядному зв'язку, а й у предикативному. Наприклад, П. Ф. Фортунатов, розмежувавши граматичні та неграматичні словосполучення, зазначав: «Грамматичним підметом виступає слово, із яким поєднується, до якого належить у словосполученні граматичний присудок, а граматичний присудок – таке слово чи поєднання слів, у котрому формою мови позначений певний предмет мислення в реалізованому мисленні сполученні його з іншим предметом» [17, с. 454]. При вужчому, поширенішому тлумаченні сполуки, що репрезентують предикативний зв'язок, до словосполучень не зараховують, а розглядають їх у сфері речень [5, с. 187–192, 201–207; 8, с. 54–50]. У сучасній функційно-категорійній граматиці словосполучення подібно до речення аналізують у трьох аспектах, «вивчаючи насамперед їхні формальні, семантичні ознаки та особливості функціонування в типовій комунікативній позиції комплексної теми за актуального членування простого ускладненого речення» [12, с. 30].

В ієрархічній парадигмі синтаксичних одиниць проміжне місце між реченням і словосполученням посідає мінімальна синтаксична одиниця – «компонент речення або словосполучення, що виділяється на основі синтаксичного зв'язку (формально-семантичний компонент) чи семантико-синтаксичного відношення (семантико-синтаксичний компонент)» [5, с. 9]. Доповнюючи запропоноване І. Р. Вихованцем визначення, варто зазначити, що функційна багатовекторність аналізованих мовних одиниць, крім формально-синтаксичного та семантико-синтаксичного рівнів, з огляду на кваліфікаційні ознаки яких вирізняють відповідно головні й другорядні члени речення та синтаксеми, зумовлює їхній опис на тлі комунікативного ярусу мови. Зв'язок із комунікативним аспектом передбачає функціонування мінімальних синтаксичних одиниць формально та семантично орієнтованого плану в ролі теми чи реми. В українському мовознавстві найповнішу типологію мінімальних семантико-синтаксичних одиниць запропонував О. Г. Межов [12].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у сучасній українській лінгвістиці теоретичну вагу мають концепції, що пропонують різноплановий аналіз двох синтаксичних одиниць-конструкцій – речення та словосполучення, а також мінімальної синтаксичної одиниці (члена речення, синтаксеми). Зазначені синтаксичні величини становлять відповідний ієрархічний ряд, у якому центральне місце належить реченню, що являє собою основну предикативну багатовимірну знакову одиницю мовлення і, маркуючи певну ситуацію та інформуючи про предмети і явища дійсності, слугує засобом реалізації двох найважливіших функцій мови – комунікативної та когнітивної. Друге місце посідають мінімальні синтаксичні одиниці, які перебувають у певних формально-синтаксичних зв'язках і семантико-синтаксичних відношеннях між собою, структурують елементарні та неелементарні речення, а також можуть функціонувати в межах словосполучень. Ознаки абсолютної периферії яскраво представлені в словосполученні, що подібно до речення хоч і становить одиницю-конструкцію, але, слугуючи лише засобом називання, самостійно не виконує комунікативної функції, позбавлене ознаки предикативності, ґрунтується на сурядному та підрядному зв'язках й уходить до складу тільки неелементарних реченневих побудов, а отже позначене вторинністю.

Джерела та література

3. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 383 с.
4. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1978. – 176 с.
5. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка / Ф. И. Буслаев. – М. : Учпедгиз, 1959. – 623 с.
6. Виноградов В. В. Вопросы синтаксиса современного русского языка / В. В. Виноградов. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во, 1950. – 410 с.
7. Вихованець І. Р. Грамматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.

8. Вихованець І. Р. Навколо проблем предикативності, предикації і предикатності / І. Р. Вихованець // Укр. мова. – 2002. – № 1. – С. 25–31.
9. Вихованець І. Р. Предикатність як реченнєва семантико-синтаксична надкатегорія / І. Р. Вихованець // Південний арх. Філол. науки : зб. наук. пр. Вип. XIV. – Херсон : Айлант, 2002. – С. 256–258.
10. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : Дон НУ, 2001. – 662 с.
11. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «БАО», 2011. – 992 с.
12. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : [монографія] / Н. М. Костусяк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 452 с.
13. Лещенко М. И. Виртуальный и актуальный аспекты предложения / М. И. Лещенко. – Минск : Вышэйш. шк., 1988. – 132 с.
14. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
15. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : [монографія] / М. В. Мірченко. – [2-ге вид., переробл.]. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 392, [1] с.
16. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – [7-е изд.]. – М. : Учпедгиз, 1956. – 511 с.
17. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. В 4 т. Т. 1–2 / А. А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958. – 536 с.
18. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка / Н. А. Слюсарева. – М. : Наука, 1981. – 206 с.
19. Фортунатов Ф. Ф. Избранные труды. В 2 т. Т. 2 / Ф. Ф. Фортунатов. – М. : Учпедгиз, 1957. – 471 с.
20. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса : [монографія] / Н. Хомский. – М. : Изд. МГУ, 1972. – 259 с.
21. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – Л. : АН СССР, 1925. – Вып. 1 : Учение о предложении и о словосочетаниях (Издано в ознаменование двухсотлетнего юбилея АН СССР). – 441 с.
22. Daneš F. Three-Level Approach to Syntax / F. Daneš // Travaux Linguistiques de Prague. – 1964. – Vol. 1. – P. 215–240.

Шиць Андрей. Типология и ранжирование основных синтаксических единиц в истории лингвистической науки. В статье сосредотачивается внимание на двух синтаксических единицах-конструкциях – предложении и словосочетании, а также слове как компоненте, что структурирует предложения или словосочетания; акцентируется на их разноаспектных трактовках, что связано с наличием разных квалификационных принципов анализа. Указывается на иерархические отношения рассматриваемых синтаксических единиц, в частности выделяется предложение как центральная предикативная многомерная единица речи и средство реализации двух важнейших функций языка – коммуникативной и когнитивной. Второе место предоставлено минимальным синтаксическим единицам, которые находятся в определенных формально-синтаксических связях и семантико-синтаксических отношениях между собой, структурируют элементарные и неэлементарные предложения, а также могут функционировать в пределах словосочетаний. Статус абсолютной периферии получило словосочетание, которое, выступая лишь средством называния, самостоятельно не выполняет коммуникативной функции, лишено признака предикативности, входит в состав только неэлементарных конструкций, а, следовательно обозначено вторичностью.

Ключевые слова: предложение, словосочетание, член предложения, синтаксема, минимальная синтаксическая единица.

Shyts Andrii. Typology and Ranking of Main Syntactic Units in the History of Linguistics. The article focuses on two syntactic units, namely sentences and phrases and also analyses a word as a component that structures sentences and phrases. The author emphasizes their various interpretation due to dissimilar principles of analysis. The hierarchical relationship of the syntactic units under consideration are stressed, in particular the sentence is defined as the main predicative unit and the means of performing two essential functions of the language – communicative and cognitive ones. The next place according to the priority is assigned to minimal syntactic units which exist in certain formal syntactic links and semantic relationships between themselves. They structure sentences and can function within the phrases. The status of the absolute periphery belongs to the phrase which serves only as a means of naming, doesn't perform a communicative function independently, lacks prediction and thus is of the secondary importance.

Key words: sentences, phrases, parts of the sentence, syntaxema.

Стаття надійшла до редколегії
08.07.2014 р.